

Školní pedagogika

Téma 3: Současné proudy a trendy ve vzdělávání

inspirace pro zpracování tématu

Obsah prezentace

- Vymezení tématu: Rozmanitost přístupů ke školnímu vzdělávání
- Ústřední myšlenka: - jak chápat „běžné“?
- „reformní“ a „alternativní“? (ke zpracování v „základním“ rozsahu)
- Další inspirace pro rozpracování
- další proudy, historické souvislosti (ke zpracování v „rozšířeném“ rozsahu)
- Závěr: **pointa**
- Studijní literatura

„Běžná škola“ a „alternativní“ školy

Toto téma zpracovává zejména přístupy, které jsou obvykle označovány jako „reformní“ či „alternativní“. Tím je míněno, že historicky vznikly jako reakce na určité současné převažující pojetí, se kterým byli jejich autoři nespokojeni.

Tzv. „reformní pedagogika“ reagovala na *herbartismus* v 19. století. Soudobé alternativní školy navazují na tyto reformní proudy, případně vznikly jako reakce na některé aspekty socialistického školství.

Aktuální převažující pojetí školy (podrobněji viz téma 2) je ale do značné míry inspirované těmito proudy; akcentuje zohledňování individuálních předpokladů žáka, zdůrazňuje pozitivní klima, poskytuje učitelům autonomii.

Proto asi není už tolik namístě používat pojem „alternativní“ školy. O to více je ale namístě studovat myšlenky stojící za těmito pojetími vzdělávání a inspirovat se jimi.

Montessori pedagogika

- Maria Montessori (1870–1952) byla italská lékařka a filosofka
- Výchovný systém MM zohledňuje spontánní seberozvoj dítěte
- Důležitým prostředkem je tvorba vhodného didaktického prostředí
- Přístup učitele vystihuje heslo „Pomoz mi, abych to dokázal sám.“
- V ČR aktuálně více než 100 zařízení, z toho většina jsou MŠ

Daltonský plán

- spojen se jménem H. Parkhurstové (první školy od r. 1919)
- žáci postupují dle (individuálních) plánů, postupně, vlastním tempem
- akcent leží na individuální či skupinové práci žáků
- rozvíjí se schopnost komunikace a kooperace
- dnes školy (i brněnské) spíše „využívají prvků daltonské školy“

Waldorfská pedagogika

- spojena se jménem R. Steinera; první škola od r. 1919 ve Stuttgartu
- cílem je výchova ke svobodě, rozvoj individuálních předpokladů
- důležitá je duchovní dimenze (filozofický proud *Antroposofie*)
- výuka je organizována v tzv. *epochách*, důležité jsou *slavnosti*
- namísto známkování jsou žáci hodnoceni *slovně*

Společné znaky tzv. klasických „reformních škol“ (Montessori, Dalton, Waldorf)

- reakce na příliš formalizovaný akcent na utříděnost učiva (herbartismus, 19. stol.)
- dítě je v centru pozornosti (tzv. pedocentrismus), přirozenost dítěte
- výuka je individualizovaná, akcent na samostatnost (a tvořivost)
- charakteristické jsou propojování, integrace, praktičnost
- důležité je zapojení rodičů, komunity, společenství

K ukončení předmětu „v základním rozsahu“ je žádoucí umět charakterizovat:

- tři tzv. klasické reformní školy:
 - Montessori pedagogika, Daltonský plán, Waldorfská pedagogika
- alespoň dva další vzdělávací proudy (níže) dle vlastního výběru:
 - např. volná škola, Jenský plán, Začít spolu, Zdravá škola, projektové, otevřené, angažované...
- vlastní postoj ke školnímu vzdělávání ve vztahu ke vzdělávacím iniciativám

K ukončení předmětu „v rozšířeném rozsahu“, tj. ke zkoušce je třeba orientovat se v trendech a proudech ve vzdělávání (inovativních i více konzervativních), včetně jejich historických souvislostí, a umět argumentovaně vysvětlit své vlastní pojetí.

Volná škola

- (Tolstoj) ale i souhrnný název pro některé aktivity ve 20. letech 20. století v ČSR

Jenský plán

- P. Petersen, 20. léta 20. stol., heterogenní třídy, „rozhovor, práce, hra, slavnost“

Freinetovská škola

- C. Freinet, 20./30. léta 20. stol., badatelství, centra zájmu, produkty, školní tiskárna

Začít spolu

- v USA „Step by step“, v ČR od 1994, individuální přístup, kooperace, integrace

Zdravá škola (Škola podporující zdraví)

- WHO od 80. let, v ČR od 1991, nezávislost, tvořivost, sebehodnocení, zdraví

Projektové vyučování

- práce na „projektech“, s integrujícími cíli, tématy, přístupy a způsoby hodnocení

Otevřené vyučování

- navazuje na klasické reformní školy, akcent na volnou práci a práci v „kruhu“

Angažované učení

- 90. léta 20. stol. v ČR, činnost žáků, akcent na cílevědomost, pojmové mapy

Globální výchova

- silný environmentální akcent, globální rozměr, respekt, zkušenost, svoboda

Inspirace pro další rozpracování tématu:

Současné „alternativní“ školy a proudy mají své hluboké kořeny:

- „Reformní“ myšlenky můžeme identifikovat i v práci Komenského a některých jeho současníků.
- Zřejmé kořeny vězí v tzv. „reformní pedagogice“ přelomu 19. a 20. stol.
- Zajímavé „intermezzo“ ale představuje socialistická škola, která rozvoj reformního školství (budovaného „zespoda“) přerušila.

Další promýšlení vlastní profesní filosofie

(v návaznosti na téma 1: *Filosofie výchovy*)

- Jak mě osobně inspirují „alternativní“ školy a proudy?

Hlavní pointu tohoto tématu lze shrnout takto:

Různé „proudy“ (školy, přístupy, pojetí) ve vzdělávání vznikají často jako projev nespokojenosti s „hlavním proudem“ či „převažujícím pojetím“; např.:

- Reformní hnutí vzniklo v reakci na *herbartismus* v 19. století.
- Decentralizace škol v ČR v 90. letech byla reakcí na socialistické *centrální řízení*.

O osvědčených systémových inovacích se běžně hovoří jako o „alternativních“ přístupech. V dnešní situaci v ČR toto označení ale není zcela přesné proto, že současné pojetí školy je nastaveno jako „otevřené“ či „heterogenní“ a různě „jinak“ a lépe se snaží učit mnozí učitelé.

Přesnější je tedy asi vidět nejrůznější učitelské přístupy (inspirované historickými i aktuálně tvůrčími iniciativami) jako rozmanité cesty k naplňování cílů školního vzdělávání (kurikula). Je cenné se s nimi seznamovat a inspirovat při hledání vlastní profesní (učitelské) identity.

Doporučená studijní literatura

Základní

Kozlík, J. a kol. (1998). *Směřování k základní škole zítřka*. Praha: Fortuna.

- „porevoluční“ knížka o hledání „nových“ cest ve školním vzdělávání

Montessori, M. (2017). *Objevování dítěte*. Praha: PedF UK.

- nebo knížka o jiném „alternativním“ proudu dle vlastního zájmu

Urbanovská, E. (2010). Alternativní školy v ČR. In Průcha, J. (ed.), *Pedagogická encyklopedie* (s. 107-111). Praha: Portál.

- heslo v PEN

Rozšiřující

Horká, H. (2000). *Výchova pro 21. století: Koncepce globální výchovy v podmínkách české školy*. Brno: Paido.

Lukášová, H. (2010). *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál.

Kramperová, L., & Kršňák, J. (2018). *Jak se učí živě: Rozhovory o inovativních školách*. Praha: Dharmagaia.

Kasper, T., & Kasperová, D. (2018). Úsilí o reformu národní školy u českého učitelstva v prvním desetiletí trvání ČSR. In Kasper, T., Kasperová, D., & Pánková, M. (eds.), *„Národní“ školství za první Československé republiky* (s. 169-218). Praha: Academia.

Studijní literatura k vybraným přístupům

Waldorf

Steiner, R. (2014). *Anthroposofie a pedagogika. Články z let 1919-1924*. Asociace Waldorfských škol.

Montessori

Montessori, M. (2017). *Objevování dítěte*. Praha: PedF UK.

Dalton

Röher, R. & Wenke, H. (2000). *Ať žije škola*. Brno: Paido.

Wenke, H. & Röher, R. (2002). *Daltonské vyučování*. Brno: Paido.

Začít spolu

Krejčová, V., & Kargerová, J. (2003). *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Portál.

Zdravá škola

Nejedlá, M. a kol. (2015). *Program škola podporující zdraví*. Praha: Lidové noviny.

Otevřené učení

Badegruber, B. (1994). *Otevřené učení ve 28 krocích*. Praha: Portál.